

براهوئی ناول ”مجزه“ ناچاچ اس

صفیہ سلطانه مینگل
ایم فل اسکالر، شعبہ براہوئی

Abstract

It has been written more than twenty Novels in Brahui language, on different topics and Mr. Nadir Shahwani is most prominent Novelist of Brahui which has wrote five Novels sofar. One of these is Maujza (Miracle). (In this research paper it has been discussed, that this novel reflects the critically view of relations to the condition of our society. Various aspects of our society, both Islamic and the secular aspects have been explored, especially the merits of Hinduism have been highlighted. The research paper also attempts to examine the current position of Brahui novel in the contemporary age.

Key words: Novel, Nadir Shahwani, Society, islam, Hinduism

چاہنداری:

براهوئی زبان اٹ داتم اسکان بیست آن زیات ناول نوشنہ مسنو، ہرافتیان پنچ ناول بیرہ

نادر شاہوانی نوشتہ کرینے، ہرافتیان اسٹ اس "معجزہ" ہم ارے۔ داپٹ وپولی نوشتہ اٹ
اونا ہندا ناول ناچاچی ہلنگانے۔ کہ داٹی اوناراج اناحالیٹ آتا درشانی ء امر کرینے۔ دانوشت
اٹ داہم ہنگ ناکوشت کننگانے کہ براہوئی ناول ساڑی دوراٹ ہرا دنگ آسلوک ء۔

نادر شاہوانی نامسٹیکو ناول ناپن "معجزہ" ء۔ داناوٹ نا بنیادی تھیم تیناپن "معجزہ"
خانے۔ ناول نا بناسہ غریب و ہیوس اسے نا ذکر آن بنا کیک۔ وچا گڑ داٹ تالان غریبی و نیز گاری تا
منظر پیش کننگ۔ فیض محمد اسہ ہندن ء اندری ہزگار و پاش وڑاٹ نیز گار ء بندغ اسے کہ ہرا دے
باوہ پیر ہی ء ڈغار ہم ارے و لے اوڈ وانا پور یا کیک، اٹنے کہ ڈغار تے دیراف، جندتے تینا ء بندغ
اسے، اولیاداف تے، الہل/آک ہمیشہ اونا ڈغار اٹ خن تے سخت کرینو۔ ہندا ہیوسی ٹی اونا زند
تدینگسا کا ہک، و لے اوخداغان نا اومیت اف، او مدام تین کن اولیاد نادعا کر سا کیک۔ اونا زریفہ
ہم ہندا دعا تہیٹی اوارے۔

او فک تین کن نیک صالح ء اولیاد نا خداغان خواہندا رے۔ فیض محمد نا حالیت دانس کہ او تینا ڈغار
تے ہم آباد کننگ کتو کہ۔ دیر ہم آلو، و لے اوڑتون پیسہ ہم آلو کہ او ڈغار تا آبادی کن گام اس ہر فنگ
کے۔ آخیر اولیاد نا بابت اونا نا اومیتیک چڑہ، واللہ او دے اسٹ نا جا گہ غارا مارا ایتک، او ہم جاڑ۔ و
اسہ پین خاصیت اس مریک کہ ہر توم آتا نج آ پنجہ نا نشان مریک۔ اولیاد آتا بنگ آن پد غریب آ
بندغ کن ہراویل کاٹم ہر فک، ہمودے ناول اٹ بھاز جوان گچینی اٹ مونی اتنگانے، یعنی چنا تار کھ و
سنجھال امر مرے، او فقا خیال داری و اوکان پدا فقا خوشیک امر مرے؟ ایہن تو بندغ اولیاد کن بھاز
است خواہی کیک، و لے ہرا تم کہ اولیاد مریک تو گڑ ادا غمک ہم اوڑتون تفوک ء، و لے سیا نڈاک پارہ
کہ ہموزند ہم زندا اس اف ہراٹی ڈڈو غمگساری مف۔ گڑا فیض محمد ہم خوار ی کش ء بندغ اس مریک
او تینا کاریم تون زیات است خواہی ہلیک، و لے چناک اٹ مریرہ گڑا او فقا پال/ اناویل کاٹم
ہر فک، دارداٹ فیض محمد تینا اسہ الہل/ اسے آہرانا پن عیوض مریک، اوڑا کمک کن کا ہک۔ و دیر و
اس خواہندا مریک۔ عیوض داکان مست لونگ پنی ء جوان ء بندغ اسے تون مہالو آن تینا است انا
ارمان تے پانک کہ فیضو بایدے تینا ڈغار تے کنے ایے ای آباد کیوہ تا۔ داسہ کہ فیض محمد ء ضرورت

اس پیش بریک تو عیوض ناوار راست مریک۔ اوفیض محمد ء ہندا شرط ء پانک، ولے فیض محمد نمون مریک ونا اومیت پدی بریک۔ کسری اودے ہوجوان انگابندغ لوگ خنک۔ واوڑتون کمک کیک، اودے ساہدار اس ایٹک، اوساہدارنا پال/ پرائٹک تو اودے پین ہیٹ اس ایٹک۔ ہندن اونا چناتا زند جوان گدرینگ۔ فیض محمدنا حالیت دامریک کہ چناتا ششہ کن تینا زریفہ ناسچلی ء پرغفک۔

ایلوکنڈ آشارانا گچین آ بندغ لوگ نامارہم اسکول تو خوانک، ولے اسکول اٹی سیاسی تنظیم اسے نا ذیلی شاخ اس ہم مریک، ہرادے اوجوان کیک۔ داناول اٹی سیاسی پارٹی تا تعلیمی ادارہ غاتیٹی کروک آ جہد ء شیف خلنگانے، واودے ویل آتاماس پانگانے۔ ودائی نشان تنگانے کہ امر لوگ ناما سیاسی شعورنا بنیادی عنصرنا سوب آن بے کسمریک۔ بہر حال داناول نگارنا چندا نا خیال ء۔ البتہ ج آ دنیاٹی تعلیمی ادارہ غاتیٹی تنظیمی بندا واک ہندو جاگہ تخرہ واوفاک شعورنا بنیاد پانگرہ۔ داناول اٹی دادے بے سہبی اس پانگانے ولونگ نامارنوروز ء نشان تنگانے کہ اوخراب ء کسرا سے آ تمانے۔ ولے ہراتم کہ اودا تنظیم ناسرجز آتا ہیٹ آتے ناول اٹ بیان کیک، یقینا اوفتیا ہور ہرنگ مریک۔ داکان لوگ خان نافریشانی نادیک بنا کیرہ، اوتینا مارا تون مباحثہ ہم کیک کہ داوڑ جوان اف نے خواننگ ناکنڈ آچکار کروئی ء۔ ولے اوڈن کپک۔ وخور مریک، وانخیرتے ہندا مریک کہ او تینا شارائی زمینداری ناکس ء ہلیک۔

ایڑے فیض محمدنا زند ڈکھیائی تھون اوارہی صحیح، ولے ہرگاری ناکنڈ آراہی روان مریک، وادنا رزق برکت کرسا کیک، انخیراونا زریفہ ناست خوانہی مریک کہ اوفک ج کیر۔ ولدا اوفک دا ہیٹ آ امنائی مریرہ کہ ہر مسٹ آک ج آکانہ۔ ولدا داڑے قصہ ء کوش تننگ، واسہ سسپینس اس ودی کنگ کن ہندن ء ماحول اس جوڑ کنگ کہ ہراتم اوفک ج انا گڑا تا ہلنگ کن کارہ تو بازار اٹ اسہ ایکسڈنٹ اس مریک و فیض محمد اونا گواچی مرسانت آن منڈ مریک۔ ولدا ج انا قسمت بیرہ لمہ ومار آ مہربان مریک۔

ج آہنگ ناوخت آ اسہ ہندن ء منظر اس پیش کنگ کہ اول عجب لگک، ولے گنول داس نا خوکی و سگتی ہندا خس زیات ء کہ گنول اوفتے ج آ سفارنگ کن اوفتھون ایڑپورٹ آبریک۔ و ہراتم او

داڑے منظر آتے خنک تو اونا است اٹی اسہ عجب ء احساس اس ودی مریک، و ہندا احساس تون مندا او تینا اراغا کا ہک۔ ایڑے چل دے حاجیک بیت واللذ زیات آتیبی اختہ مریرہ و داڑے گنول تین تون ہندن اختہ مریک کہ اونا زریفہ لکشمی ء اوڑکن چرت ہر فک۔ ولے دانیام اٹ پین ہیبت مفک و ناول نامنظر آک حج انا کنڈ آکارہ۔

ایہن تون ناول چیل و ہفت باب آتالان ء، ولے ناول نگار اوفتے نمبرنگ کتنے، دافتیبی چنکو بھلو باب اریر، و دافتیان کل آن ہرا بھلا باب ء او حج انا حوال نابارواٹی ء۔ وداکان بیدس حج انا منظر کشی نا بابت شش پین باب ہم ناول اٹ ساڑی اریر۔ داباب آتیبی حج آہنگ و اوڑے احکام آتے پورو کننگ نابھاز سرجمی اٹ گپ و تران آک دوئی مریرہ۔ ولے داباب آک بیرہ حج انا حوال آتیا تالان افس، بلکن داڑے ناول اسہ پین ٹرننگ پوائنٹ اسے آبریک۔ فیض محمدنا ہمو مار بشام کہ ہرا جلسہ ٹی گوہنگاسس، داڑے لمہ تے خنک تے۔ وداڑے ناول اٹ بھاز زیبائی اٹ دامنظر ء پیش کننگ۔ دن کہ حج انا دے تیبی نرینہ غاک احرام ء کوپہ غاتیا شاغرہ و اوپورو بیونک مفک۔ فیض محمدنا زریفہ ہوغک دعا کیک و ہمو تینا چنآء است آتیک، اللہ نامون آبیوسی کیک، تو اللہ اونا تو ار ء بنک، و ”معجزہ“ اس مریک۔ ناول اٹ دامنظر ء دُن پیش کننگا نے، ”اودے تینا خن تیا یقین بتوکہ، ولدرا گداٹ تینا خن تے جوان صفا کرے۔ گوڈ خلسا مچٹس بڑزاس۔ انت خننگ اٹی ءے کہ بجا رو اوڑتوں جوڑہ سلوک آحاجی نا احرام آک شیف لڑونج ء۔ ہندن کہ بجانا پٹی آچنگی نا چمبہ نا نشان ء۔ ہندا نشان اونا بغل ناورنا نا پٹی آہم ہندا ڈولٹ ارے۔“ (شاہواری، 109، 2013ء)۔

و دُن اسہ لمہ اس کہی سال آتیاں پدا اللہ نادر آ ہوغنگ پرادکننگ و خویک خلنگ آتیاں پد تینا چنآء خنک تو اونا خوشی نا بچ ء کچ اس مفک۔ ولداتین پہ تینی ہیبت و گپ آک مسر، و بشام حوال ایتک کہ امر او گوہنگ انگ آن پد عربستان ء سرمس و امر داڑے زند تیر کرے، ولے دا ہیبت ارے کہ او اوڑے امرے مزوری کرینے ولے خوشحال ہم ارے۔ بہر حال داکان قصہ ناموضوع پاش مریک و ولدرا قصہ پین مونی گام خلسا کیک، وداڑے کٹیک۔ داڑسکان دانا ول نابیرہ اگہ قصہ ء ہر س تو او اسہ خلقی قصہ سے آبار ء، ولے داٹی ایلوراجی رویہ غاتے ہم ہندن خلنگا نے کہ ناول ناحقی آدروشم

پاش مریک، واودے زیبا کیک۔ داسہ اسہ پین ویل اس مریک کہ مارکو عرب ناملازم ء تو او فک دُن اودے الپسہ۔ ولدا کاغذی کارروائیک دانیک بھاز وخت خلیرہ۔ گڑا بجا رولمہ تے پدی بریرہ، و بشام پانک کہ ای تینا کاغذ آتے جوڑ کنگ آن پد بریوہ۔ 2013ء ٹی نوشتہ مروک یا چھاپ مروک آ داناو لٹی دا گڑا ء پاش کنگتے کہ امراسہ ملک اسے ناچناس پین ملک اسے آ کا ہک، و ولدا اگہ تینا لمہ باوہ غابنگ خواہے تو قانون اودے انت کسرایتک؟ بہر حال بجا رولمہ تے پدی بریرہ فیض محمد آن مستائی ہلیرہ کہ دُن بشام ء خنانن واو بریک۔ فیض محمد نا خوشیک داسہ ہج جا گئی مفسہ۔ اوہر ساہت ء حساب کرسا تینا مارانا کسر آہر وک مریک۔

ایڑے گنول نا بے تالی تینا جاگہ غا بر جا ء۔ واوحاجی تا بنجیر آہم بریک، داڑے حج انا سفر ناہرا حوال آتے خف تورک، دافک اونا بے تالی ء پین وڈفرہ، واخیر دا مریک کہ او تینا مذہب ء بدل کنگ ناکنڈ آخیال کیک۔ وداہیت ء وڈانا وڈا سے ٹی او تینا زریفہ ء ہم پانک۔ وزریفہ تے داہیت آن بھاز بددپک۔ ولدا منہ دے آن پدا مجرہ ہم مریک کہ گنول واونا زریفہ لکشمی مسلمان مریرہ و اوفتیا مسلمانی ء پین تخنگک۔

گڈسراٹ بشام ہم پدی بریک، و تینا لمہ باوہ ناخن تے پدین کیک۔ ایلو کنڈ آ لونگ نامار نوروز ہم سیاسی چپ و چوٹ انگا کسرتیان بامس اسکان مرسا ایلو ورناتے کن کسرتیون اس جوڑ مریک، و اوفتے خواننگ ناکنڈ آچکار کنگ و اصلاحی پروگرام تیٹی بشخ ہنگ کن کاریم کیک۔ ہندن جوان انگا بندغ آک جوان خوش خوشحال مریرہ۔ ونیز گاری، بدحالی و بدبختی تا دیک خوش خوشحالی و بخت اٹ بدل مریرہ۔ وکل گل و بال مریرہ۔

شکر و پال بلوچ راج انا اسہ ہندن ء جزوا سے ہراڈان نممن مننگ کپک، داڑا انا اس کہ است منپک، و لے ولدا ہم اینواسکان داشکر و پال آک راج اٹ ساڑی اریر۔ ”بلوچ قبیلہ غاتیبی چندی وڈانا توہمات آک اریر،۔۔۔ دا توہمات آک بلوچ قبیلہ غاتا راجی زندا انا بشخ جوڑ مسنو۔ (بلوچ۔ (ر، 2013ء، 197) داناو لٹی ہم شکر پال اسے نادر و شم خنگک۔ ننا راج اٹ ہر اتم ماہ گیر ہلیک تو کہی وڈک کنگرہ، ہموفا اسہ منظر اس دُن تنگانے: ”بھلو وخت اسے آن گڈ پیشیم نا

وخت آدے ۽ ماہ گیر ہلک۔ اودے دیگر اسکان چکا۔ چارمہ کنڈ اصفا تہارمہ اس۔ نیاڑ یک تیان چنکا چناتا درنگی تے اٹ چناتا کاٹم تا کیرغان ہندن چند یک بیدہ غاتے آتو لوک کٹڑ آتا کیرغان گوالی آسیلہ شکر پال کن تخار کہ دامہ گیر نا خراب انگا اثر آتے آن بچر۔“ (شاہواڑی، 2013ء، 14) داڑے یقینا ہر منظر پیش کننگانے، اونا سانسے ءنوا کہ تک اس مف، و لے داراج ہلوک ء گڑا ء، تو ہمت آتیا ن ناراج داسکان پیش تمنگ کتنے۔ انتے کہ ”راج انا بھاز آ رسم و رواج آک نسلی مریرہ، ہر ارشتہ غاتا سلسلہ و فرض انا ادائیگی کن و رگڑیفسا کارہ۔“ (زرین، 2000ء، 35) تو د اشکر و پال آک ہم نے آنسل آتیا برساکرینو ہر اینو اسکان نے آن پیش تمنگ کتنو۔

”مجڑہ“ نا نوشتکار بھاز جاگہ ناول ناقصہ ء مومن آدنگ نا جاگہ غا اوٹی تینے آک تقریر و پنت و نصیحت اوار کرینے، و اودا فتنے کڑدار اسے نا باغان پارفنگ نا جاگہ غامینٹ پارینے، ”بندغ انت پانہہ اینو پگہ نا گڑزادہ غاتے کہ اوچہ بھاز خن تے پٹیرہ تو او فتنے ڈغار آچس نظر ہفک۔“ (شاہواڑی، 2013ء، 25) داڑے او بیرہ ہندا ہیبت آتے کتنے، بلکن دا تقریر مچ ء پیرا گراف اس چکک، و دانا و اٹ دن انگا تقریر آک بھلو کچ اسے ٹی ساڑی اریر۔ حالانکہ فکشن نا بابت پاننگ کہ اوٹی است خواہی تیان زیات ایلوفا احساس آتا خیال ء تنگکے، یا گڑا گہ اسہ است خواہی اس ارے ہم تو اودے بایدے کڑدار آتا کمک اٹ مونی اتنگے۔ انتے کہ ”انسانی است خواہی نارشتہ دلچسپی نارشتہ غان ایرتر، و زیات سوگو مریک۔“ (فاروقی، 2006ء، 80) دارداٹ دانا و اٹ اٹ کمتی سلینے۔

کھٹیا:

ایہن داناول اٹ راجی پٹو، اسلامی بخت و بخت آتا جوانیک ہم بھاز گچینی اٹ پاش کنزگانو۔ و نشان تمنگانے کہ ہر کس ناست صاف مس، اللہ اودے خوار کپک۔ دن کہ اولیکو باب آن ناول نابنا مریک توفیض محمد اسہ بھاز بیوس و نیز گارء بندغ اسے، ولے اوکس انا دشمنی ء کپک، کس اتون تینے پیڑ فنگ خواپک، تو اللہ ء اونا ہندا وڑک دوست بریرہ اودے الیاد مریک، و ولدا اگہ اولیاد تے اوڑان گم مریک، تو ولدا خننگک، و ہندن ء معجزہ ئی ء وڑا سے ئی خننگک کہ کس انا گمان ہم ہنپ۔

کتاب آک

بلوچ، ملک رمضان، (2013) ”ثقافت و ادب وادی بولان میں“ نظامت ثقافت حکومت

بلوچستان، ارمیکو ایڈیشن، ء

زرین، صالحہ (2000)، ”اردو ناول ناسماجی اور سیاسی مطالعہ“ ادارہ نیاسفر، الہ آباد، ء

فاروقی، شمس الرحمن (2006) ”افسانے کی حمایت میں“، مکتبہ جامعہ لمیٹڈ دہلی، اشاعت سوم، مارچ

شاہواڑی، (2013)۔ ”معجزہ“، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان، ء